

super tunicam, quam nullo modo scindere voluerunt, ne tota dissolveretur, et omnino periret. Erat ergo vestis illa lanea, et juxta communem morem illius populi contexta. Unde notat Isidorus Pelusiota, lib. 1, Epist. 74, ad Cratonem, fuisse communem vestem, qua utebantur pauperes Galilæorum; fuit ergo victus et vestitus Christi communis et vulgaris. Quod si hoc verum est de illo tempore quo mundo prædicavit, potiore id jure credendum de priori tempore quo privatam debebat vitam. Præsertim cum tum temporis vulgarem exerceret artem, et more aliorum exterius viveret. Ratio autem omnium est, quam supra tetigit Chrysost., et hic explicuit D. Thom., art. 2, quia ad finem incarnationis ita fuit expediens, ut prædicatione sua, familiarique usu posset homines ad se allicere. Quam rationem ipsemet Christus reddidit Phariseis, quando eis calumniantibus quod cum publicanis, et peccatoribus manducaret, respondit: *Non veni vocare justos, sed peccatores*, Matth. 9. Præterea quia, ut dixit Nicolaus IV, in c. *Exiit qui seminat*, de Verborum significat., cum Christus omnibus sit propositus in exemplar virtutis, oportuit ut omnes, et fortes, et infirmi in eo haberent quod imitarentur, atque in illum intuentium nullus posset de virtute consequenda desperare. Et ideo summæ charitatis, atque adeo et perfectionis in eo fuit, quod *omnibus omnia fieri voluit, et fratribus assimilari, ut misericors fieret.*

3. Dico secundo: quamvis Christus non egerit exteriorem vitam nimis severam et rigidam, egit tamen moderatissimam, quæ ad severam potius et austeram, quam ad blandam ac suavem propius videretur accedere. Hanc conclusionem probant rationes dubitandi in principio positæ, et per se videtur satis clara et certa. Quia hoc vitæ genus decebat Christi personam et gravitatem, præsertim cum vitam perfectam prædicaret, omnesque delicias aspernandas doceret. Quod facere expediebat et verbo et exemplo, ut ex his, quæ de paupertate ejus dicta sunt, et de mysteriis infantia et juventutis ejus liquido constare potest. Denique hæc assertio, solvendo difficultates in principio positas, explicabitur et confirmabitur melius.

4. *Responsio ad argumenta in oppositum.* — *Austeritas vitæ in statu naturæ lapsæ utilis et necessaria quomodo.* — *Austeritas vitæ non fuit Christo necessaria.* — *Vitæ sanctitas et regula perfectionis non est ea vitæ austeritate pensanda.* — *Perfectio status religiosi major*

minoræ unde sumenda. — Ad primam ergo rationem respondetur ex D. Thoma hic, ad 1, abstinenciam cibi et potus (et idem est de cæteris corporis afflictionibus) per se non pertinere ad salutem neque ad perfectionem virtutis: *Quia regnum Dei non esca et potus*, ad Rom. 8; *sed in æquanimitate tolerandi, quos nec copia sublevat, nec deprimit egestas*, ut dixit Augustinus, quem D. Thomas citat. Quod ut magis explicetur, advertendum est moderationem in cibo et potu, et reliquis quæ ad corporis cultum spectant, quatenus per eam servatur medium rationis, pertinere, ac necessariam esse ad virtutem. Quia hoc est temperantiæ objectum; quæ virtus per se et in omni statu homini est necessaria, præsertim in animali corpore viventi; hujusmodi autem virtutis observatio non potest dici severitas vitæ, sed moderatio et temperatio. Alia vero est abstinencia cibi et potus, et aliarum deliciarum corporis, quæ non solum superflua moderatur, sed etiam ex iis quæ temperata censentur, multa respuit, et hæc in tota sua latitudine dici potest pœnitentia; quæ si aliquo modo sit excellens, vel supra communem hominum virtutem, potest dici austeritas seu severitas vitæ, in qua varii possunt esse gradus, ut per se constat. Hæc ergo vitæ austeritas seu pœnitentia per se non est necessaria ad salutem, neque in statu innocentia esset necessaria ad perfectionem virtutis; in statu tamen naturæ lapsæ est valde utilis, et necessaria ad perfectionem virtutis, non propter se, sed propter aliud. Primo, ad satisfaciendum pro peccatis. Secundo, ad frænandam carnis concupiscentiam. Tertio, ad abstrahendum animum ab affectu terrenarum rerum, ut deliciis corporis carens, propriis ac spiritualibus oblectetur. Quarto, ad humilitatis, patientiæ, fortitudinis, et similibus virtutum exercitationem. Christus ergo Dominus imprimis dedit nobis exemplum moderationis et temperantiæ, quatenus per se est ad virtutem necessaria, quia cum hæc sit propter se amanda et observanda, non potuit in Christo non esse perfecta. At vero austeritatis et severitatis vitæ non fuit ita necessarium, ut nobis daret exemplum, quia in eo non erat eadem ratio et necessitas hujus austeritatis, quæ in nobis est, sicut in statu innocentia non esset necessaria. Quia quantum pertinet ad animi rectitudinem et perfectum potentiarum omnium ordinem, atque integram subjectionem partis inferioris ad superiorem, Christus habuit plus quam donum originalis justitiæ, et

impeccabilis fuit et connaturaliter in omni virtute perfectus, et ideo non indigni vitæ severitate aut pœnitentia propter supra dictos fines; et ideo ex hoc capite non fuit ita necessarium, ut exemplum summæ austeritatis vel severitatis hominibus præstaret. At vero, quia non solum propter se, sed magna ex parte propter nos plurimos virtutum actus exercuit, et quia erat doctor et exemplar hominum, idcirco non omnino prætermisit hujus austeritatis opera, sed tempore opportuno quædam perfectissima et eximia illius præbuit exempla; ut cum quadraginta diebus jejunavit, et cum circumiit, ita docens ut non haberet ubi caput reclinaret, ut Chrysostomus supra advertit. Quæ tamen exempla ita cum ordinaria et communi vitæ moderatione conjunxit, ut et pœnitentiæ ac severitatis utilitatem nobis ostenderet, et suo muneri prædicandi, ac leniter, et familiariter conversandi cum hominibus, ut eos ad se traheret, non deesset. Ex quo præterea intelligi voluit (ut etiam August. et D. Thomas parum antea citati adnotarunt), quanquam austeritas vitæ multum ad perfectionem conferat, et quodam modo necessaria sit, non tamen ab illa sumendam esse regulam perfectionis, ita ut ratio aliqua seu institutum vitæ religiosæ eo perfectius censendum sit, quo majorem vitæ austeritatem profitetur. Quod præter exemplum Christi, et Augustini et Thomæ auctoritatem, ratio etiam convincit, quia hæc austeritas non est necessaria ad perfectionem propter se, sed ut medium ad virtutem comparandam, præsertim charitatem Dei et proximi, ut per se constat, et tradit divus Thomas 2. 2, quæst. 184, a. 3; et Cassian., quem ipse refert, collat. 1, c. 7; ergo si de hoc medio aliquid remittatur, vel quia charitas Dei et proximi id postulat, ut accedit Christo, vel quia adhibentur alia media, quæ judicantur magis necessaria et opportuniora in aliquo statu, considerato fine et actionibus ejus, quæ non possunt omnia cum summa illa severitate conjungi, hominum fragilitate spectata, hæc (inquam) austeritatis diminutio nihil remittet de perfectione status, sed ea non obstante tanto poterit esse major perfectio, quanto et finis vitæ perfectior, et media ad eum obtinendum magis sunt proportionata. Nam, ut Paulus inquit, 1 ad Tim. 4: *Exercitatio corporalis ad modicum utilis est, pietas autem ad omnia.* Quem locum, licet Chrysostomus et Græci aliter interpretentur, tamen Ambrosius, Anselm., D. Thomas, Ca-

jet., et alii, intelligunt in eo loqui Paulum de corporis afflictione et castigatione, et non quidem eam rejicere inutilem, sed eam conferre cum pietate, quæ in Dei cultu et proximorum benevolentia et misericordia posita est, et hanc illi præferre, ut meliorem et utiliore. Unde Anselmus: *Corporalis* (inquit) *exercitatio que est in jejuniis, vigiliis, labore manuum, ac multimoda corporis afflictione, parum utilitatis habet respectu magnæ utilitatis, quam habet pietas religiosæ mentis*; et infra: *Exerce te ad pietatem, id est, compassionem proximorum, et ad opera misericordiæ.* Quod magis explicans D. Thomas inquit: *Exercitatio jejunii et hujusmodi in sua natura non sunt bona, sed pœnalia; et si homo non peccasset, nihil horum fuisset, sed sunt bona medicinalia. Sicut enim rhabarbarum est bonum, in quantum relevat a cholera, sic et ista, in quantum comprimunt concupiscentias; ergo ad istud modicum sunt utilia*; et infra: *Quia tantum ad morbum peccati carnalis, non spiritualis, quia aliquando propter abstinenciam homo in iracundiam, inanem gloriam, et hujusmodi incurrit, præfert ergo abstinenciam pietatem, et accipitur hic utroque modo pro cultu Dei et misericordia.* Quod adhuc amplius exponens Cajetanus ait: *Secundum genus proprium, corporalis exercitatio in jejuniis, abstinenciis, peregrinationibus, ciliciis et hujusmodi ad modicum utilis est, quia tantum valet ad domandum corpus proprium, pietas autem utilis est, id est, officia pietatis erga Ecclesiæ membra, et cultus erga Patremfamilias domus, quæ est Ecclesia, sunt utilia ad omnia tam spiritualia, quam temporalia.* Ad eundem modum intellexit hunc locum D. Bernardus, in Apol. ad Guliel. Abbatem, ubi, postquam prædicto modo Paulum exposuerat, subjungit: *Siccine illa spiritualia persuades, ut etiam hæc, quæ ex regula habemus, corporalia damnes? Nequaquam, sed illa oportet agere, et ista non omittere; alioquin cum aut ista omitti necesse est aut illa, ista potius omittenda sunt quam illa. Quanto enim spiritus corpore melior est, tanto spiritualis quam corporalis exercitatio fructuosior. Tu ergo cum de horum observatione elatus, aliis eadem non observantibus derogas, non te magis transgressorem regulæ indicas, cujus licet minima quedam teneas, meliora devitas? De quibus Paulus: *Æmulamini, ait, charismata meliora. Detrahendo quippe fratribus, in quo temetipsum extollis, perdis humilitatem, in quo alios deprimis, et charitatem, quæ sunt charismata meliora. Tu,**

si tuum corpus multis ac nimis laboribus atteris, ac regularibus asperitatibus mortificas membra tua, quæ sunt super terram, bene facis. Sed quid si ille, quem similiter non laborantem dijudicas, modicum quidem habeat de hac, quæ ad modicum est utilis, corporali videlicet exercitatione, amplius autem, quam tu, de illa, quæ ad omnia valet, id est, pietate. Non potest ergo ex sola vitæ austeritate perfectio mensurari, sed omnia consideranda sunt, præsertim finis, mediæque omnia, quatenus tali fini sunt magis accommodata, ita ut non unum tantum aut alterum medium per se consideretur, et cum alio conferatur, sed universa mediorum et vivendi ratio. Nam interdum, quod de corporali austeritate remittitur, aliis laboribus compensatur, et præsertim omnium spiritualium affectuum diligenti ac continua moderatione, et omnium humanarum dignitatum, et honorum abdicatione, ac denique integra voluntatis renuntiatione, quæ ad perfectionem obtinendam maxime confert. Nam, ut eleganter dixit Joannes XXII in Extrav. *Quorundam*, de Verb. signif.: *Magna quidem paupertas; sed integritas majus bonum est, sed obedientia maximum, si custodiatur illæsa. Nam prima rebus, secunda carni, tertia vero menti donatur, et animo.* Unde fit, cum corporis castigatio ad castitatem per se, et vi sua referatur, non posse inter maxima bona ad perfectionem conducentia annumerari, sed medium locum tenere. Ac propter ea Christus Dominus prima ac præcipua exempla vitæ suæ in virtute obedientiæ constituit: deinde in operibus pietatis, et hominum conversione; et iis omnibus adjunxit aliquam vitæ severitatem, docens hanc etiam esse necessariam; sed in ea mensura quæ suo muneri expediret.

5. *Corpus suum quomodo Christus afflixerit.*— Unde, ad secundam rationem in principio positam respondetur, Christum munus redemptoris cum munere doctoris conjunxisse, et utrique omni ex parte satisfacisse, et ideo assumpsisse omnes dolores et afflictiones corporis, quæ secundum perfectam æqualitatem et proportionem ad satisfaciendum pro nobis, satis superque essent; eam autem vitæ severitatem, quæ ad perficiendum prædicatoris munus accommodata non erat, omisisse. Addere præterea possumus, austeritatem vitæ, et castigationem corporis non consistere solum iis in rebus quæ manifeste et in hominum conspectu fiunt. Multa enim occulte ac secreto fieri solent, quibus corpus

castigatur et affligitur, ut secreta verberatio, cilicium, humique cubatio et alia id genus; quis autem scire potest utrum Christus Dominus sæpe his modis carnem suam occulte afflixerit, ut magis ac magis pro nostris sceleribus satisfaceret? Ego quidem non dubito quin sæpe, cum in oratione Dei dies noctesque consumeret, peccata nostra desleret, pro eisque contristaretur. Quia charitas Dei et hominum illum urgebat. An vero aliis supra dictis usus fuerit ad affligendam carnem suam, et satisfaciendum pro nobis, quia neque scriptum invenio, neque admodum necessarium apparet, affirmare non audeo, quanquam neque indecens neque incredibile mihi esse videatur.

6. *Christus et Joannes in eligendo vitæ statu cur tam diversi.*— Ad tertium, et simul ad exemplum de Joanne Baptista, respondetur cum Chrys., hom. 38 in Mat., ubi de hoc argumento multa eleganter disputat, et primum inquit: *Joannes præter vitæ sanctimoniam nihil aliud magni ostendit, quia nullum fecit signum; Christus vero signorum atque miraculorum testimonio claruit, et ideo aliam vivendi viam Joanni dimittens, ipse publicanorum atque peccatorum mensas elegit, ut publicanos atque peccatores salzaret.* Secundo, ait Joannem et Christum venatorum more diversis et quasi contrariis viis incessisse, ut homines caperent: *Nam quoniam universum pene genus humanum maxime jejunantes solet admirari, et duritiam vivendi nimium approbare, ideo a teneris unguiculis dispensatione divina duriter vixit Joannes, ut ad credendum verbis suis populi ducerentur; Christus vero, licet hanc viam ipse consecerit, cum quadraginta diebus jejunavit, et cum circumiit, ita docens, ut non haberet ubi caput reclinaret, sed tamen etiam alteram preparavit, ut facilius omnes lucrifaceret, et ut Judæi nullam haberent excusationem, si severitas Joannis tristis et gratis videbatur, cur Jesum edentem et bibentem repulerint.* Unde concludit eadem fuisse utriusque studia, etsi specie tenus contraria videantur. Nam a summa concordia diversas iniere vias, quæ tamen ad unum exitum omnino perducerent. Hæc in sententia, et fere ad verbum, Chrysostomus, quæ valde notanda sunt, iis qui diversa studia virtutis ac religionis profitentur, ut intelligant ad eundem terminum tendere omnia, et quamvis in exteriori cultu diversa et quasi contraria sint, re tamen vera summam inter se habere, et posse et debere concordiam.

7. Ad quartum respondetur, cum de vitæ austeritate agitur, non esse sermonem de his laboribus qui in actionibus misericordiæ circa proximos inveniuntur; neque de ea difficultate aut labore quem in diuturna oratione aut contemplatione corpus pati solet; neque etiam de injuriis et doloribus quos ab aliis Christus passus est; neque de paupertate vitæ, et aliis hujusmodi quæ proprias habent considerationes. Sed est sermo de dura et rigida vivendi ratione, in modo tractandi corpus proprium, ejusque necessitatibus subveniendi, vel illud moderandi aut castigandi. Unde si hæc omnia, quæ commemoravimus, simul in Christo Domino considerentur, non est dubium quin ejus vita fuerit asperrima, quia ex illis omnibus simul sumptis non coalescit (ut ita dicam) vita austera, sed vita sanctissima et studiosissima, et in se complectens perfectum exemplar omnium virtutum. Austeritas autem vitæ non hæc complectitur, sed quamdam partem, ut diximus, pertinentem ad voluntariam corporis castigationem, et illam non omnem, sed quæ in exteriori vivendi ratione ac modo tractandi proprium corpus posita est. Et hoc modo dicimus, estque omnino certum, non passum fuisse Christum summam austeritatem, sed cum ea moderatione quæ ad munus Redemptoris et Doctoris maxime congruebat.

8. *Dubium.*— *Replicatio.*— Ex iis vero quæ in hac sectione disputavimus, facile expeditur potest brevis quædam dubitatio, huic sane loco non importuna, utrum, scilicet, Christus Dominus nudis pedibus incesserit. Nonnulli enim ita existimarunt, Bonav., opusc. seu ep. hac de re, quæ habetur tom. 1 Opusc.; Lyranus, Joann. 1; et Replicator, Mar. 1; Abul., q. 68 in 3 c. Mat., et q. 49 in 20 c. Exod.; et videtur esse sententia Hieronymi, ep. 72 ad Eustoch., de Custodia virg., ubi sic habet: *Moyses et Jesus Nave nudis in sanctam terram pedibus jubentur incedere, et discipuli sine calceamentorum onere, et vinculis pellium ad prædicationem novi Evangelii destinantur, et milites vestimentis Jesu sorte divisis, caligas non habere, quas tollerent, nec enim habere poterat Dominus quod prohibuerat servis.* Quibus verbis etiam fundamenta hujus sententiæ indicat. Primum est, quod Christus mittens discipulos ad prædicandum, consuluit vel jussit, ne calceamenta portarent, Luc. 9, et Matth. 10. Quod interpretans Chrysost., hom. 9 super Epist. ad Philip., ad litteram intelligit fuisse præceptum, quod Christus eo tem-

pore discipulis suis imposuit, quanquam illud postea in nocte cœnæ revocaverit, quando dixit Apostolis: *Quando misi vos sine sacco et pera, et calceamentis, numquid aliquis defuit vobis? sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter et peram,* Luc. 22; quod eodem modo intelligit Augustinus, 21 cont. Faust., c. 67. Secundum, quia quando Christus est crucifixus, nudatus est vestibus, non calceis. Tertium addi potest, quia Magdalena lavit pedes Jesu in domo Pharisæi, Luc. 7; quod non potuisset commode fieri, nisi Christus nudis pedibus esset.

9. *Responsio: Christus calceatus incessit.*— Cæterum contraria sententia probabilior est, quam amplectuntur Burgensis, Marc. 1, addit. 1; Cajet., Luc. 3; Jansenius, in Conc., c. 55; et Franciscus Toletus, Joann. 1, annot. 65; et est sententia D. Augustini, ser. 42 de Sanctis, ubi metaphorice exponens illud verbum Christi: *Neque calceamenta*, de mortuis operibus, subdit: *Nam de iis calceamentis quibus calceati ambulamus, consolatur me idem Dominus meus. Si enim ipse calceatus non esset, non de illo Joannes diceret: Non sum dignus solvere corrigiam calceamentorum.* Quibus verbis unum fundamentum hujus sententiæ indicat sumptum ex dictis verbis Joannis, quæ videntur supponere Christum usum fuisse calceis, quanquam hæc verba multi existimant dicta fuisse per modum proverbii, quo voluit Joannes dicere se esse indignum ut vel in ministerio vilissimo Christo famularetur. Quæ quidem interpretatio probabilis est, sed non satisfacit, quia, licet verum sit Joannem id significare voluisse, probabilius tamen est usum fuisse verbis, et modo dicendi quæ in omni veritate et proprietate Christo possent adaptari. Deinde, si id erat proverbium illius gentis, signum est omnibus commune ac vulgare fuisse, uti calceis; ergo verisimilius est Christum etiam illis fuisse usum. Dici præterea potest verbis Joannis, tunc Christum incessisse calceatum, quod nemo certe negare potest, quia illo tempore neque muneri neque modo vivendi Christi aliud expediebat; credi tamen posse, postquam prædicare incepit, calceos abjecisse. Contra hoc tamen est potissima conjectura hujus opinionis, quia ostensum est Christum etiam tempore prædicationis suæ usum fuisse communi modo vivendi in victu et vestitu; ergo etiam in calceorum usu reliquis similis fuit; patet consequentia, quia est eadem ratio, vel fortasse major. Quia nudis pedibus ambulare magna

pars est austeritatis vitæ, et præsertim in terra aspera et calidiori, qualis est Judæa, per quam assidue discurrebat et peregrinabatur. Et confirmatur, nam Prophetæ non incedebant nudis pedibus, ut colligi potest ex Isa. 20, ubi ad commovendum populum, et ali-quod supplicium indicandum, dixit Deus ad Isaiam: *Vade, et tolle calceamenta tua de pedibus tuis*; ergo cum hoc non fuerit moris apud Judæos, et Christus studuerit sese in exterioribus communi modo accommodare, non est credibile in hoc solo fuisse singularem, præsertim cum Evangelistæ nullum hujus rigoris mentionem faciant, quæ non videretur omittenda, eo quod esset inusitata, notatue dignissima.

10. *Responsio ad argumenta in oppositum.* — Neque obstant alterius sententiæ fundamenta. Ad primum enim (ut omittamus metaphoricæ expositiones August. supra, dicto ser., et lib. 2 de Consensu Evang., c. 30, quas etiam attigit Hieron., ep. 24) dicendum est, sive illud fuerit consilium, sive præceptum, sive temporale, sive perpetuum, non fuisse sensum verborum Christi instruere discipulos, ut nudis omnino pedibus incederent, sed vel ut secum non ferrent duplicia calceamenta et mutatoria, sicut supra explicuimus prohibuisse duas tunicas; et ita exponunt Burgens. et Cajet., Matt. 10; in idem fere incidit quod alii dicunt, solum esse illo modo dicendi prohibitam nimiam curam et sollicitudinem earum rerum quæ corporis commoditati inserviunt. Sicut cum ibidem dicitur: *Neminem salutaveritis in via*, non significatur id quod littera præ se ferre videtur, sed illo modo dicendi significata est diligentia et sollicitudo quam in suo exercendo munere prædicatores Evangelici adhibere debent. Vel certe melius intelligitur, Christum dixisse discipulis ut sine calceis illud iter agerent, tum quia (si proprietatis litteræ retineri potest) non est cur ad alios sensus divertamus. Tum etiam quia Luc. 22 iterum dixit illis: *Quando misi vos sine sacco, et pera, et calceamentis*. At vero licet eos miserit sine calceis, non inde fit ut nudis pedibus ambulaverint, sed (ut Marcus, c. 6, expresse dicit) *calceati sandaliis*, quæ hoc differunt a calceis, quod non cooperiunt totum pedem, sed superiorem partem relinquunt apertam. Quod significat Augustinus, lib. 2 de Consensu Evang., cap. 10.

11. *Discipuli Christi calceati sandaliis cur incedere jussi.* — Quod si quæras cur Christo curæ fuerit ut discipuli potius sandaliis cal-

ceati incederent, quam calceis, Augustinus varias rationes affert allegoricas, et inter alias hæc reddi potest, Christum significare voluisse solum necessaria ferenda esse; sandalia autem cum plantam pedis muniant, humanæ necessitati præcise subveniunt, quod autem superior pedis pars tecta sit, potius commoditatis cujusdam quam necessitatis esse videtur. Sed fortasse litteralis ratio est, quia Judææ incolæ, præsertim pauperes, sandaliis frequentius uterentur; ad iter vero agendum sandalia cum calceis commutarent. Voluit autem Christus discipulos suos etiam in via uti sandaliis, ut significaret nullo ipsis apparatu vel sumptu opus esse, neque aliter in via quam in urbe, cum se comitarentur, instructos ire oportere. Ita respondet Jansenius. Sed quia hæc tantum est conjectura, potuit etiam e contrario accidere, ut iter agentes sandaliis uterentur, propter majorem facilitatem et agilitatem, sicut nostrates homines, vulgares nimirum ac plebei, in itinere quidem sculponeis, in oppidis autem et urbibus calceis uti cernimus. Voluit ergo Christus ut nullum aliud calceamentum præter id quo in itinere usuri essent, secum adferrent, et hoc modo hæc responsio incidit in expositionem Cajetani, eamque magis explicat.

12. Ex hac vero doctrina colligunt multi Christum tempore prædicationis usum fuisse sandaliis, et non calceis. Ita sentiunt Jansenius, et Toletus supra. Tum propter hoc consilium, quod Apostolis dedit, et eorum usum, quem Marcus refert. Tum ex illo facto Magdalene. Nam si Christi pedes non erant superioris cooperti, facile poterant a Magdalena lacrymis irrigari. Præterea, quia Apostoli post Christi ascensionem dicuntur usi fuisse sandaliis. Quod juxta lectionem græcam colligi potest ex Act. 12, ubi dixit Angelus Petro: *Calcea te caligas tuas*. Græce enim legimus *sandalia*, ubi Chrysost. et alii Græci ita exponunt, et Glossa ordinaria. Unde fertur Romæ servari quoddam Petri sandalium, et aliud B. Andreæ fertur esse in Hispania, in civitate Ovetensi; et ita de Apostolis opinantur Abulen., Mat. 10, q. 60 et 83; et Dionys. Carthus., ibidem. Et eundem fuisse usum priscorum Christianorum colligi potest ex Tertulliano, l. de Pallio, c. 5; et clarius ex Clemen. Alexand., l. 2 Pædagog., c. 11; ergo verisimile est Christum illis etiam fuisse usum. Quæ conjecturæ probant quidem fieri potuisse ut Christus interdum sandaliis uteretur, præsertim si illorum usus erat in more

Judæorum; quod vero nunquam usus fuerit calceis, non satis probant. Nam si illi quoque erant in usu, cur non etiam fieri potuit ut illis interdum uteretur, cum communi usui se accommodaverit, sicut diximus? Nihil ergo de hoc affirmari certo potest.

13. *Accubitus veterum in mensis qualis.* — Ad secundam ergo conjecturam Hieronymi responderetur, vel milites crucifigentes Christum contempsisse calceos vel sandalia, quod nullius essent valoris, vel certe nomine vestimentorum comprehendere potuisse, ita enim vulgari more loquimur. Ad tertiam, de Magdalena, jam responsum est, si verum est Christum usum fuisse sandaliis. Alii vero respondent morem fuisse veteribus (quoniam in stragulis accumbent in conviviis) discalceari ut discumberent, ne forte calceorum sordibus pretiosa lectorum stragula inquinarentur. De quo multa congerit Dion. Lambinus, in Schol. Horatii, Sat. ult., l. 2; et Guiliel. Philander, super Vitruv., l. 6, c. 5. Et fortasse hac de causa dictum est Judæis, Exod. 12, ut manducaturi agnum calceamenta haberent in pedibus, quia nimirum in conviviis sine calceis accumbere solerent; sed de hac re hactenus.

ARTICULUS IV.

Utrum Christus in hac vita secundum legem conversatus fuerit.

1. *Ad quartum sic proceditur.* Videtur quod Christus non fuerit conversatus secundum legem. Lex enim præcipiebat ut nihil operis in sabbatho fieret, sicut Deus die septimo requievit ab omni opere quod patrarat. Sed ipse in sabbatho curavit hominem, et ei mandavit ut tolleretur lectum suum; ergo videtur quod non fuerit secundum legem conversatus.

2. Præterea, eadem Christus fecit et docuit, secundum illud Actor. 1: *Cæpit Jesus facere et docere*. Sed ipse, Mat. 15, docuit quod omne quod intrat in os, non coinquinat hominem, quod est contra præceptum legis, quæ per esum et contactum quorundam animalium dicebat hominem immundum fieri, ut patet Levit. 11. Ergo videtur quod ipse non fuerit secundum legem conversatus.

3. Præterea, idem judicium videtur esse facientis et consentientis, secundum illud Rom. 1: *Non solum illi qui faciunt, sed et qui consentiunt facientibus*. Sed Christus sensit discipulis suis solventibus legem, in hoc quod sub-

batho spicas vellebant, excusando eos, ut habetur Matth. 12. Ergo videtur quod Christus non conversatus fuerit secundum legem.

Sed contra est quod dicitur Matth. 5: *Nolite putare quoniam veni solvere legem aut Prophetas*. Quod exponens Chrysostomus¹, dicit: *Legem implevit, primo quidem nihil transgrediendo legalium, secundo justificando per fidem, quod lex per litteram facere non valebat*.

Respondeo dicendum quod Christus in omnibus secundum legis præcepta conversatus est. In cujus signum etiam voluit circumcidi; circumcisio enim est quedam protestatio legis implendæ, secundum illud Galat. 5: *Testificor omni homini circumcidenti se, quoniam debitor est universæ legis faciendæ*. Voluit autem Christus secundum legem conversari: primo quidem, ut legem veterem approbaret; secundo, ut eam observando, in seipso consummaret et terminaret, ostendens quod ad ipsum erat ordinata; tertio, ut Judæis occasionem calumniandi subtraheret; quarto, ut homines a servitute legis liberaret, secundum illud Gal. 4: *Misit Deus Filium suum factum sub lege, ut eos qui sub lege erant, redimeret*.

Ad primum ergo dicendum, quod Dominus super hoc se excusat a transgressione legis tripliciter. Uno quidem modo, quia per præceptum de sanctificatione sabbathi, non interdicitur opus divinum, sed opus humanum; quamvis enim Deus die septimo cessaverit a novis creaturis condendis, semper tamen operatur in rerum conservatione et gubernatione. Quod autem Christus miracula faciebat, erat operis divini. Unde ipse dicit Joann. 5: *Pater meus usque modo operatur, et ego operor*. Secundo, excusat se per hoc, quod illo præcepto non prohibentur opera quæ sunt de necessitate salutis, etiam corporalis. Unde ipse dicit Luc. 13: *Unusquisque vestrum sabbatho non solvit bovem suum, aut asinum a præsepio, et ducit adquare? Et infra, 14: Cujus vestrum asinus aut bos in puteum cadet, et non continuo extrahet illum die sabbathi? Manifestum est autem quod opera miraculorum, quæ Christus faciebat, ad salutem corporis et animæ pertinebant. Tertio, quia illo præcepto non prohibentur opera quæ pertinent ad Dei cultum. Unde dicitur Mat. 12: *An non legis in lege, quia sabbatum violant, et sine crimine sunt? et Joann. 7, dicitur quod circumcisionem accipit homo in sabbatho*. Quod autem*

¹ Hom. 16 in Matth., 4 p., a pr. illius, t. 2.